

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Степанов В. Ю.,

*д.держ.упр., проф., декан факультету управління та бізнесу,
Харківська державна академія культури,
м. Харків*

Розглянуто концептуальні погляди на інформаційну безпеку в інформаційній сфері державного управління. Позначено причини, що викликають увагу до проблем інформаційної безпеки. Автор приходять до висновку, що головним напрямом державної політики у сфері інформаційної безпеки є інформаційна безпека суспільства й держави, що характеризується ступенем їхньої захищеності, стійкістю основних сфер життєдіяльності стосовно небезпечних, дестабілізуючих, деструктивних інформаційних впливів на рівні як упровадження, так і добування інформації.

Ключові слова: державне управління, інформаційна безпека, інформаційна сфера, суспільство.

Stepanov V. Yu.,

*Doctor of Public Administration, Professor,
Dean of Administration and Business Faculty of Kharkiv State Academy of Culture, Kharkiv*

INFORMATION SECURITY IN THE INFORMATION SECTOR OF PUBLIC ADMINISTRATION

The article deals with conceptual views of information security in the information field of state management. The reasons attracting attention to the issues of information security were given. The author comes to a conclusion that the main direction of the state policy in the field of information security is the information security of the society and state, which is characterized by the level of their protection, persistence of the main areas of functioning in respect of dangerous, destabilizing, destructive information influences on both levels of implementation and obtaining of information.

Key words: state management, information security, information field, society.

Постановка питання про інформаційну безпеку в інформаційній сфері має особливе значення для України, розвиток якої орієнтовано на комплексну інтеграцію у світове співтовариство, що неможливе без урахування інформаційного чинника. Це потребує замислитися над перспективами розвитку інформаційного суспільства в Україні, для чого передусім необхідно визначити потреби й можливості щодо масового використання інформаційних технологій. Разом з тим необхідно враховувати, що саме інтенсивний розвиток інформаційних технологій призвів до нових загроз потенційного використання інформаційно-технічних досягнень у цілях, несумісних з підтримкою безпеки інформаційної сфери і стабільності функціонування сучасного суспільства. На цій підставі в умовах глобалізації інформаційного суспільства проблема інформаційної безпеки в інформаційній сфері державного управління є актуальною і набуває соціально все більш значущого характеру [1–3].

Аспекти проблеми забезпечення національної та інформаційної безпеки держави є предметом досліджень багатьох науковців, які зробили помітний внесок у вирішення зазначених питань. Ці питання певною мірою розглядали у своїх різнопланових працях вітчизняні дослідники В. Авер'янов, О. Андрєєва, Л. Артюшин, Я. Базилюк, К. Біла, О. Білорус, О. Бодрук, Ю. Битяк, Л. Бучило, Д. Видрін, В. Глушков, А. Гончаренко, В. Горбулін, В. Гурковський, О. Делінський, О. Дзьобань, В. Ємельянов, В. Картацев,

А. Качинський, О. Копан, Б. Кормич, В. Косевцов, Г. Костенко, В. Ковальський, М. Левицька, О. Логінов, В. Ліпкан, О. Литвак, Н. Нижник, О. Олійник, Г. Перепелиця, В. Петрик, Г. Пономаренко, Г. Почепцов, О. Пулим, С. Расторгуєв, А. Стрельцов, Л. Харченко, О. Хилько, М. Цюрупа, З. Чуйко й ін. У працях розглянуто різні аспекти впливу інформаційного простору на еволюцію всіх сфер життєдіяльності суспільства й держави, аналізуються питання національної та інформаційної безпеки. У той же час, незважаючи на наявність наукових розробок у сфері забезпечення інформаційної безпеки, ефективність регулювання в частині захисту національних інтересів і забезпечення безпеки особи, суспільства й держави від зовнішніх і внутрішніх загроз залишається проблемною [6–9].

Маємо на меті розглянути значущість інформаційної безпеки в інформаційній сфері державного управління як самостійної мети та інтегрувального чинника забезпечення національної безпеки держави з подальшою побудовою адекватної системи її забезпечення.

Суттєвий прогрес і поширення інформаційних технологій, глобальний характер систем масової комунікації привели до утворення глобальної інформаційної сфери, яка змушує світову спільноту, кожну державу швидко адаптуватись у сучасному інформаційному середовищі. Здатність суспільства та його інституцій збирати, обробляти, аналізувати, систематизувати та нагромаджувати інформацію, забезпечувати свободу інформаційного обміну є важливою передумовою соціального та технологічного прогресу, однією з основ успішної внутрішньої та зовнішньої політики держави, чинником національної безпеки. Але бурхливий розвиток інформаційної сфери супроводжується появою принципово нових та зростанням небезпечності вже відомих інформаційних загроз інтересам особистості, суспільства, держави та її інформаційній безпеці.

На наш погляд, сучасну увагу до проблем інформаційної безпеки держави викликано такими причинами [1–4]:

– розвиток інформаційних технологій привів до якісних і кількісних змін у змісті національних інтересів, національної й міжнародної безпеки, у методах її забезпечення. Сьогодні важливою складовою національних інтересів України є активне формування “інформаційного суспільства” та входження національної інформаційної інфраструктури в глобальну інформаційну інфраструктуру;

– інформаційна сфера, що являє собою специфічну сферу діяльності суб’єктів громадського життя, пов’язану зі створенням, збереженням, поширенням, передачею, обробленням і використанням інформації, стала однією з найважливіших складових сучасного суспільства. Інтенсивний розвиток інформаційної інфраструктури, процеси глобалізації, що особливо яскраво виявляються в інформаційній сфері, інформатизація практично всіх сторін громадського життя, діяльності органів державної влади й управління істотно підсилили залежність ефективності функціонування суспільства та держави від стану інформаційної сфери;

– інформаційна інфраструктура й інформаційні ресурси стають ареною міждержавної боротьби за світове лідерство. Тому цілеспрямований рух України до створення інформаційної інфраструктури й інтеграції її в європейську і світову інфраструктури призводить до посилення небезпеки несанкціонованого втручання в роботу інформаційних і телекомунікаційних систем держави;

– демонополізація послуг зв’язку, створення ринку послуг і засобів зв’язку привели до появи на території України мереж і систем зв’язку, що належать акціонерним

товариствам і приватним особам. Існує деяка економічна залежність операторів зв'язку від іноземних інвесторів. Різноманіття існуючих мереж і служб зв'язку ставить проблему координації зусиль щодо створення й розвитку мереж зв'язку з урахуванням потреби зміцнення обороноздатності держави та забезпечення їхньої інформаційної безпеки;

– індустрія інформатизації, телекомунікації і зв'язку, інформаційних послуг на сучасному етапі соціально-економічного розвитку є однією зі сфер економіки, що найбільш динамічно розвивається, здатної конкурувати за прибутковістю з паливно-енергетичним комплексом та іншими галузями виробництва. Більш того, інформаційна індустрія стала визначати наукоємність продукції, її нову конкурентоспроможність на світовому ринку.

Отже, інформаційна безпека в інформаційній сфері державного управління як інтегративного чинника забезпечення національної безпеки держави залежить від вирішення проблем формування й керування процесами суспільної свідомості, виробництва та репродукції інформаційних ресурсів і доступу до них, створення цивілізованого ринку інформаційних продуктів та послуг, реалізації прав громадян на інформацію. Усе це говорить про те, що забезпечення національних інтересів в інформаційній сфері стає важливим фактором національної безпеки України.

Слід додати, що зміст поняття “інформаційна безпека” як у науковій літературі, так і в нормативних державних документах трактується досить розпливчасто. На нашу думку, на сьогодні воно є результатом інтеграції змісту понять “національна безпека” й “безпека інформації”.

Зокрема, відповідно до Указу Президента України “Про Доктрину інформаційної безпеки України” інформаційна безпека є невід’ємною складовою кожної зі сфер національної безпеки. Водночас інформаційна безпека є важливою самостійною сферою забезпечення національної безпеки [4]. Тобто в Доктрині, що являє собою сукупність офіційних поглядів на цілі, завдання, принципи та основні напрями забезпечення інформаційної безпеки України, основною метою реалізації положень є створення в Україні розвиненого національного інформаційного простору й захист її інформаційного суверенітету.

Необхідно відзначити, якщо інформаційна сфера – середовище, де здійснюється формування, збирання, зберігання та розповсюдження інформації, то захист інформації – сукупність засобів, методів, організаційних заходів із запобігання можливим випадковим або навмисним впливам природного чи штучного характеру, наслідком яких може бути завдання збитків чи шкоди власникам інформації або її користувачам тощо. Згідно з цим інформаційна безпека – стан захищеності інформаційної сфери, що забезпечує формування та розвиток інформаційного простору в інтересах особистості, суспільства та держави. Суттю захисту інформації є її доступність при збереженні цілісності інформації та гарантованій конфіденційності [7; 9].

Слід звернути увагу на той факт, що сам термін “інформаційна безпека” увійшов у науковий обіг порівняно недавно, проте це аж ніяк не є свідченням народження нового феномена. Скоріше, ідеться про переосмислення ролі, місця та важливості безпеки в сучасному світі. Це можна назвати “відродженням” безпеки. У зв'язку з цим відзначимо, що “Україна на початку XXI століття – це європейська демократична країна з чіткими зовнішньополітичними пріоритетами, держава, що швидко модернізується і є серйозним контриб'ютором безпеки” [5, с. 7].

Розглядаючи поняття “інформаційна безпека”, необхідно усвідомлювати той факт, що інформаційна безпека за своєю природою являє собою дуалістичну систему, уособлену державною та недержавною системами забезпечення інформаційної безпеки. Крім цього, в епоху глобалізації та формування інформаційного суспільства саме розуміння безпеки як стану захищеності здається тривіальним. По суті, безпека являє собою єдине ціле, вона стосується всіх сфер суспільного життя, тому за своєю природою не може бути певним, застиглим станом. Інформаційна безпека – стан інформації, у якому забезпечується збереження визначених політикою безпеки властивостей інформації.

У той же час термін “інформаційна безпека” в нашій державі поки не дістав адекватних наукових розробок. Унаслідок цього, у панівному термінологічному вакуумі, його трактування іноді вражає своєю багатолікістю, а місцями й неадекватністю суті того явища, яке він віддзеркалює. Тому, на наш погляд, теоретичне питання щодо термінології знаходить важливе значення внаслідок її застосування.

На основі врахування національних інтересів України в інформаційній сфері формуються стратегічні та поточні завдання внутрішньої й зовнішньої політики державного управління щодо забезпечення інформаційної безпеки “як складової сектора безпеки держави” [5, с. 14]. Інформаційна безпека суспільства й держави характеризується ступенем їхньої захищеності та стійкістю основних сфер життєдіяльності (економіки, науки, техносфери, сфери управління, військової справи, суспільної свідомості й ін.) стосовно небезпечних, дестабілізаційних, деструктивних, що утискають інтереси країни, інформаційних впливів на рівні як упровадження, так і добування інформації.

Об’єктами небезпечного інформаційного впливу та, отже, інформаційної безпеки можуть бути: свідомість, психіка людей; інформаційно-технічні системи різного масштабу і призначення тощо. Якщо говорити про соціальні об’єкти інформаційної безпеки, то до них можна віднести особистість, колектив, суспільство, державу, світове співтовариство [10]. Інформаційна безпека визначається здатністю нейтралізувати такі впливи.

Методологічною основою визначення поняття “інформаційна безпека” має бути віднесення категорії “безпека” не до самої інформації, хоча інформаційна безпека й пов’язана з нею, а до суб’єктів інформаційного середовища – фізичних та юридичних осіб, які беруть участь в інформаційному процесі [8; 10].

Швидше за все, забезпечення безпеки в аспекті врахування інтересів суб’єкта інформаційних відносин є процесом створення сприятливих умов діяльності, цілеспрямованого формування умов, за яких реалізовувалися б його інтереси, здійснювалися б поставлені ним цілі. Забезпечення безпеки суб’єкта є процесом оволодіння суб’єктом необхідними умовами власного існування. Це, у свою чергу, означає, що безпека передбачає створення таких умов, у яких суб’єкти щонайменше зберігають і відтворюють свої цінності.

У цьому ж контексті слід зазначити, що самі загрози та небезпеки сприймаються не як збої в алгоритмі державного управління або кризові чи нештатні ситуації, а як органічний компонент систем безпеки будь-якого класу. Саме такий підхід дає можливість розуміти інформаційну безпеку в інформаційній сфері державного управління як вид соціальної діяльності, сутність якої полягає у створенні умов державними та недержавними інституціями для прогресивного розвитку українських національних інтересів, джерел добробуту народу України, а також

забезпечується ефективністю функціонування всієї системи національної безпеки України.

Отже, сучасне інформаційне суспільство встановлює нові геополітичні пріоритети, за яких можливості із залучення, трансформації та використання сторонньої енергії через інформаційну сферу стають найважливішим фактором формування й розвитку державної політики забезпечення інформаційної безпеки. Тобто сучасні технічні засоби прискорили процес добування, оброблення та доставки інформації, процес її оновлення. Інформація стала оперативною, глобальною, різноплановою, засобом впливу на думки, вчинки, поведінку, прийняті рішення, на спосіб життя й світогляд окремої людини, колективів, націй і народів.

Втручаючись у регулювання інформаційних потоків, у процес їхнього оброблення й управління ними, можна впливати на ті чи інші події. Узагалі необхідно підкреслити глобальність інформаційних впливів у різних сферах діяльності. Це стосується не тільки відомих технічних прийомів впливів на комп'ютерні мережі, канали отримання й оброблення інформації, центри управління та наведення, глобальні військово-космічні інформаційні системи, але й розроблених методів інформаційного впливу на людину та суспільство, а в цілому й на інформаційну сферу та інформаційну безпеку держави.

Держава має створювати умови для реалізації конституційного права своїх громадян вільно отримувати й використовувати інформацію, для вирішення таких важливих завдань, як формування національної інформаційної сфери, включення її до світового інформаційного простору на засадах забезпечення інформаційного суверенітету, формування демократично орієнтованої свідомості та інформаційної безпеки, що породжує мету подальших сучасних досліджень.

Список використаних джерел

1. Закон України "Про Концепцію Національної програми інформатизації" від 4 лют. 1998 р. № 75 (із змінами, внесеними згідно з Законом України від 9 лют. 2006 р. № 3421)//ВВР України. 1998. № 27/28. Ст. 182.
2. Закон України "Про Національну програму інформатизації" від 4 лют. 1998 р. № 74// ВВР України. 1998. № 27. Ст. 181.
3. Закон України "Про основи національної безпеки України">//ВВР України. 2003. № 39. Ст. 351.
4. Указ Президента України "Про Доктрину інформаційної безпеки України" від 8 лип. 2009 р. № 514/2009.
5. Біла книга 2008. Служба безпеки України. Київ: Ін-т оперативної діяльності та держ. безпеки, 2009. 80 с.
6. Костенко Г. Ф. Теоретичні аспекти стратегії національної безпеки/Дипломат. акад. України при М-ві закордон. справ України. Київ: ДЕМІД, 2002. 144 с.
7. Кузьменко Б. В., Чайковська О. А. Захист інформації. Ч. 1: Організаційно-правові засоби забезпечення інформаційної безпеки. Київ: Вид. відділ КНУКІМ, 2009. 83 с.
8. Жуков В. Взгляды военного руководства США на ведение информационной войны// Зарубежное военное обозрение. 2001. № 1.
9. Ліпкан В. А., Максименко Ю. Є., Желіховський В. М. Інформаційна безпека України в умовах євроінтеграції. Київ: КНТ, 2006. 280 с.
10. Манойло А. В., Петренко А. И., Фролов Д. Б. Государственная информационная политика в условиях информационно-психологической войны. 2-е изд., стереотип. М.: Горячая линия – Телеком, 2009. 541 с.

Надійшла до редколегії 15.11.2016 р.